

ГОРБАЧ І. М.

Київський національний лінгвістичний університет

НАРАТИВНА СТРУКТУРА ФРАНЦУЗЬКИХ НАРАТИВНИХ ТЕКСТІВ У СУЧАСНІЙ ПАРАДИГМІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАНЬ

В статті досліджено поняття наративної структури, стисло розглянуті підходи науковців до тлумачення наративних структур та зокрема наративних структур французьких текстів.

Ключові слова: наративність, наративна структура, розповідь, структура розповіді.

В статье исследовано понятие нарративной структуры, кратко рассмотрены подходы ученых к толкованию нарративных структур и в частности нарративных структур французских текстов.

Ключевые слова: нарративность, нарративная структура, рассказ, структура повествования.

The article deals the concept of narrative structure, to briefly consider scientific approaches to the interpretation of narrative structures and particular narrative structures of French texts.

Keywords: narrativity, narrative structure, story, the structure of the story.

Проблема дослідження наративу та наративних структур сягає античності [1:10]. З того часу, коли лінгвістика тексту визнала предметом свого дослідження наративний текст, було досліджено та обгрунтовано більшість категорія та розповідних інстанцій [1:10]. Проте на сьогоднішній день не достатньо висвітленим залишається питання, що стосується наративних структур саме французьких художніх текстів, що і зумовлює **актуальність** та **наукову новизну** нашої розвідки.

Мета дослідження полягає в з'ясувати сутність та поняття наративної структури тексту та розглянути, які є основні типи наративних моделей французьких текстів.

Саме наративні структури є **об'єктом** нашого дослідження, а **предметом** – засоби їх вираження та типологія.

Спочатку термін “narratio” (latin *narratio*, *-onis*) [2] почав вживатися у французькій мові в 1200 тобто в XIII ст. [3] і тлумачився як частина промови оратора, яка слідувала за проголошеною тезою. Пізніше це визначення стало ширшим і означало винахідливу розповідь історії, яка розглядалась як вид риторики [1:10]. В античній Греції переважними типами наратива

були пересказані промова та діалог [4]. Ранній новий час приніс трактування оповідання як відображення саморозуміння особистості та історії з точки зору взаємодії окремих індивідуальних історій. Двадцяте століття характеризується активним вивченням наративів і їх структури, що призвело до виникнення безлічі його теорій, а також формуванню різних методів вивчення оповідання.

Так, значний вплив на формування основних категорій розповіді зробила російська наукова школа, зокрема представники російського формалізму В. Шкловський [5], Б. Томашевського [6], такі вчені, як В. Пропп [7], М. Бахтін [8] та інші. У західноєвропейській школі поетики теорія оповіді склалася в руслі структуралізму в 1960-і роки К. Леві-Стросс [9], У. Еко [10], Р. Барт [11], Ц. Тодоров [12], Ж. Женетта [13], Х. Уайт [14] та ін. Структура оповіді – базова категорія нарратології [1:11]. Вона зумовлює специфіку будь-якого розповідного тексту. Однак поняття “нарративність” як властивість художнього тексту пов’язане з виділенням ряду ознак, з урахуванням яких текст вважається розповідним. Найбільш важливим з них вважається ознака комунікативної направленості оповідної структури, що знайшло своє відображення в різних підходах до вивчення художнього тексту [4].

Наративним текстом переважно є романи, новелли, казки, тобто ті тексти, де розповідається історія, де мова йде про якісь події. Наративна структура це структура порядку та манери подачі розповіді читачу, слухачу чи глядачу. Наративною структурою тексту є фабула та час і місце (світ автора), де відбуваються події [15:96].

На думку В. Шміда, оповідальний твір володіє складною комунікативною структурою, що складається з нараторської і авторської комунікацій. У розповідному тексті “не тільки розповідається (наратор) історія, але також зображується (автором) оповідний акт” [16:34].

Р. Барт в есе “С/З” (1970) стверджує, що кожне оповідання переплітається з декількома кодами. “Хоча ми накладаємо темпоральні і загальні структури на багатозначність, будь-який текст, насправді, відзначений декількома значеннями

запропонованими п'ятьма кодами” [17]. Всі ці коди діють в межах “дієгезиса” або “світі, в якому відбуваються наратовані ситуації та події” [18]. Р. Барт вводить п'ять кодів: герменевтичний (розповідь побудована загадками та розкриттям цих загадок; стосується тих елементів розповіді, які не пояснені та є енігмою для читача, що тягне за собою коло питань, на які потрібна відповідь), семічний (управління символами, якими наділені персонажі), проайретичний або наративний (розкриває послідовність розгортання подій), культурний (будь-який елемент в оповіданні, який відноситься “до науки або сукупність знань”; інакше кажучи, культурні коди, як правило, вказують на наші загальні знання про те, як влаштований світ) [11].

Володимир Пропп [7] під функцією розуміє “дію персонажа, що визначається з точки зору його значення для ходу подій”. Такі функції є базовими одиницями подій. Казки проаналізовані Проппом були засновані на тій же базовій схемі: початкова ситуація, порушення цієї ситуації, констатація порушення, пошук нової рівноваги, кінцева ситуація. Для наративної моделі російської казки відмінною рисою є те, що кінцева ситуація тотожна початковій ситуації [15:96].

Поль Ларівай [19] в “Морфологічному аналізі розповіді” описав наративну структуру спростивши схему Проппа до п'яти етапів, перший і останній описують стан та три центральних етапи, – є основою, базою казки, – описують дії [20].

До по початку події	Під час розгортання подій			Після закінчення подій
Початкова ситуація	Процес трансформації			Кінцева ситуація
	Ускладнення	Дії	Вирішення	
1	2	3	4	5

Наративна структура А.-Ж. Греймаса (актантна схема), яка є зміненим та узагальненим варіантом “кола подій” “Морфологія казки” та який можна застосувати Греймас розрізнув шість актантних ролей, об'єднавши їх в такі три бінарні опозиції:

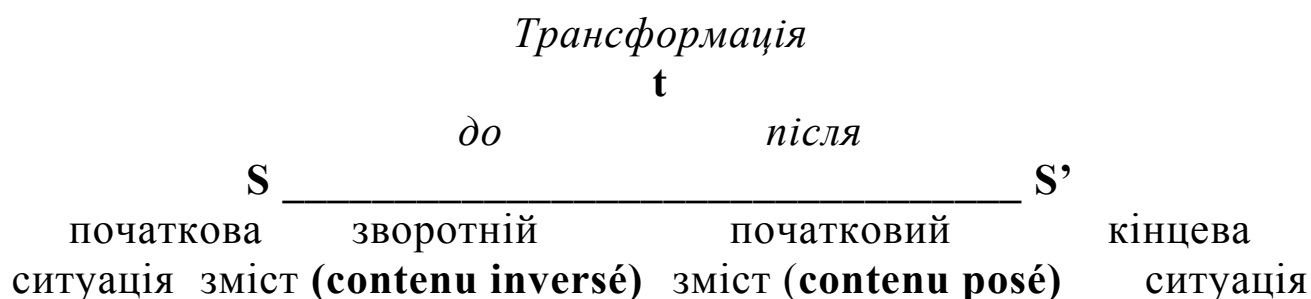
- суб'єкт / об'єкт
- відправник / отримувач
- помічник / опонент

Греймас стверджує, що герой є водночас і суб'єкт і отримувач; суб'єкт є тим, хто шукає, а об'єкт – те, що шукають; відправник відправляє об'єкт, а отримувач є його призначенням; помічник допомагає. сприяє події, а опонент блокує їх [21].

У 1973 році в “Логіка розповіді” Клод Бремон продовжує роботи Проппа і пропонує наративну граматику, яка встановлює наративну структуру, яку можна описати наступним чином:

- Вихідна ситуація.
- Сила перетворення вихідної ситуації: порушення заборони.
- Дія / процес трансформації: пошук, випробування, перешкоди і т. д.
- Баланс сил: елементи вирішення проблеми.
- Завершальна ситуація [18:61].

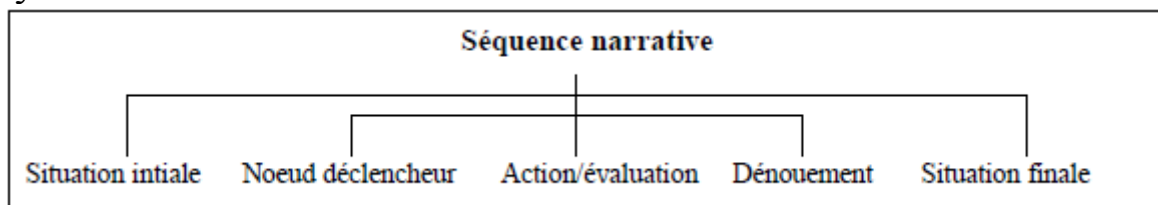
Ніколь Еверар – Демед визначає розповідь як відтворення / відображення якоїсь події [22:13]. Для неї подія (événement) та відображення (représentation) є необхідними складовими розповіді [22:14]. Подія, яка не є відображеною, відтвореною – не є розповіддю; так само будь-яке зображення без події так само не може бути розповіддю, а лише описом [22:14]. Підтвердженням цієї думки є слова Ц. Тодорова, що “Історія це [...] умовність, вона не існує на рівні самих подій. [...] Історія абстрактна, оскільки завжди сприймається та розповідається кимось, вона не існує сама по собі [23:127]”. За Н. Еверар-Демед загальна структура розповіді має таку схему [22:17]:

Семантичний зміст **S'** ставиться в кінці розповіді; до моменту **t** трансформації, зміст є інверсованим, зворотнім. “Саме тому, що

моя машина пошкоджена (**contenu posé**) я й розповідаю про аварію, яка трапилася з моєю новенькою, неушкодженою машиною (**contenu inversé**)” [22:17]. Трансформація в розповіді є інверсія тематичного змісту початкової ситуації **S** в кінцеву ситуацію **S'**, тобто в новий тематичний зміст фінальної ситуації [15:98]. Для того, щоб виділити загальну структуру розповіді Ніколь Еверар-Демед пропонує розглянути початкову ситуацію, знайти відповідну їй кінцеву ситуацію та відслідкувати в який момент відбулася трансформація, і чи була вона раптовою чи поступовою [22:20].

Ж.-М. Адам та Ф. Реваз [24] пропонують канонічну наративну схему

Наративна структура має початкову (situation initiale), зав'язку (un noeud déclencheur), дії, розвиток подій (une action), розв'язка (un dénouement) та завершальна ситуація (une situation finale) в якій описана вся мораль тієї чи іншої розповіді. Взаємодія цих всіх складових залежить і від розуміння “самого розгортання подій так і від того кому адресується ця інформація” [25:187].

Еко [18] вважає що така текстова структура, як фабула інтерпретує текст, тобто, є семіотичним продуктом з лінійного прояву тексту, який інтерпретується суб'єктом за умови, енциклопедичної компетенції. Термін, “енциклопедична компетенція” французький лінгвіст К. Орекійоні тлумачить наступним чином: “Якщо лінгвістична компетенція дозволяє вилучити внутрішню енонсивну інформацію (текстові та контекстуальні маркери), то енциклопедична компетенція це є об'ємний запас зовнішньої енонсивної інформації, що стосується контексту; це сукупність знань та вірувань, система бачення, інтерпретацій, оцінювання про референційний світ, “базова когнітивна система” (Ф. Флао) ...” [26]. Щоб зрозуміти феномен наративної послідовності Р. Бароні говорить, що потрібно завжди мати на увазі наступне: ознаки конкретного тексту є лише припущеннями, які підлягають подальшому вивченню; читач, який

актуалізує текст в процесі читання; рівень сформованості енциклопедичної компетенції, який сприяє цій актуалізації; нарративні структури, які є інтерпретантами в результаті зустрічі тексту та читача, і, що описують послідовну організацію тексту за межами речення [27].

Ф. Реваз пропонує наступну нарративну структуру розповіді: представлення подій, хронологічний порядок розгортання події, трансформація ситуації на до того як відбулася подія та після, причинно-наслідковий зв'язок, незвичайне та непередбачуване розгортання подій [28:69–100].

Існують також нарративні структури, які мають нульову трансформацію [15:98]. В текстах з такою нарративною моделлю розповідається про якийсь один момент, про якусь одну подію з життя. В такому тексті початкова ситуація не перетворюється на свою протилежність, відсутнім є і кульмінація та несподівана розв'язка, які замінені інтелектуальними або сенсорно-соматичною напругою читача. В зв'язку з тим, що змінилась нарративна модель, – також змінилися змістово-концептуальні категорії, які приймають участь в процесі продукування тексту: оскільки відсутня трансформація, факт перетворення, то немає і самої історії в її розвитку [15:98]. В таких типах тексту з'являються нові нарративні категорії та розробляється нова тематика. Автор-наратор розповідає про певну подію, яку він переживає в даний момент, в даному конкретному випадку. В таких текстах відсутні узагальнення, висновки. В текстах з нульовою трансформацією значно розширився список займенників, які позначають наратора: крім “je”, “il” (оповідач коментує те, що він бачить тут і зараз), “vous”, “nous”, “elle”, “on” (цей займенник допомагає вибудувати таку текстову стратегію, при якій читач переживає ті ж самі емоції, що й оповідач)[15:99]. За твердженням О. О. Корнієнко займенники “vous”, “nous”, “elle”, “on”, до яких вдається наратор, “містять сему” “je” (“я”). Таким чином виходить, що наратор веде розповідь і від свого імені і водночас виступає в ролі читача [15:99].

Отже, можемо сказати, що нарративна модель французьких текстів має різні підходи до тлумачення. Проте спільним є те, що в практично в кожному тексті є представлення подій, хронологічний порядок розгортання події, трансформація ситуації на до того як

відбулася подія та після, причинно-наслідковий зв'язок, незвичайне та непередбачуване розгортання подій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маланова С. М. Тенденція розвитку повествовальної структури сучасного прозаїчного тексту [Електронний ресурс] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Светлана Михайловна Маланова; Ярославск. гос. пед. ун-т имени К. Д. Ушинского. – Воронеж, 2007. – 151 с. 2. *Narracion* [Електронний ресурс] // Larousse. – Режим доступу : <http://www.larousse.fr/encyclopedie/nom-commun-nom/narracion/72665>. 3. *Електронний ресурс*. – Режим доступу : http://lettres.tice.ac-orleanstours.fr/php5/coin_eleve/etymon. 4. Трубина Е. Г. Нарратология: основы, проблемы, перспективы : [материалы к спец. курсу] / Е. Г. Трубина. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2002. – 103 с. 5. Шкловский В. Б. О теории прозы / В. Б. Шкловский. – М. : Круг, 1925. – С. 7–20. 6. Томашевский Б. Теория литературы. Поэтика / Б. Томашевский. – Л., 1925. – 137 с. 7. Пропп В. Я. Структурное и историческое изучение волшебной сказки / В. Я. Пропп // Семиотика. – М. : Радуга, 1983. – С. 566–584. 8. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Михаил Михайлович Бахтин. – М. : Изд-во Искусство, 1979. – 445 с. 9. Lévi-Strauss C. Anthropologie structurale / C. Lévi-Strauss. – Pocket, 2003. – 480 p. 10. Eco U. La Structure absente, introduction à la recherche sémiotique (édition révisée de La Struttura assente, 1968) / U. Eco // Mercure de France. – 1972. – 448 p. 11. Барт Р. Введение в структурный анализ повествовательных текстов / Р. Барт // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму / пер., составление и вступительная статья Г. К. Косикова. – М. : ИГ “Прогресс”, 2000. – С. 196–238. 12. Todorov T. Théorie de la littérature, textes des formalistes russes / T. Todorov. – P. : Seuil, 1965. – P. 320. 13. Genette G. Discours du récit, in Figures III / G. Genette. – Paris–Seuil, 1972. – P. 65–278. 14. Hayden White. The Fiction of Narrative: Essays on History, Literature and Theory (1957–2007) / ed. Robert Doran. – 424 p. 15. Корниенко А. А. Нарративная структура текста: виды и средства выражения / А. А. Корниенко // Вестник ПГЛУ. – 2011. – № 1. – С. 96–101. 16. Шмид В. Нарратология / Вольф Шмид. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 312 с. 17. Барт Р. S/Z / Ролан Барт; [пер. с фр.]. – [2-е изд., испр. / под ред. Г. К. Косикова]. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 232 с. 18. *Narrative Structure* [Електронний ресурс] // Film communication media. – Режим доступу : <http://www.adamranson.plus.com/narrativestructure.html>. 19. *Schéma quinaire* [Електронний ресурс] // Wikipédia. – Режим доступу : http://fr.wikipedia.org/wiki/Sch%C3%A9ma_quinaire. 20. *La syntaxe narrative* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://emile.simonnet.free.fr/sitfen/narrat/syntaxe.htm>. 21. Geest (De) Dirk La sémiotique narrative de A. J. Greimas (traduction du néerlandais par Jan Baetens). – Online Magazine of the Visual Narrative. – Vol. III, iss. 1 (5) : The Uncanny. – 2003. 22. Everaert-Desmedt N. Sémiotique du récit / N. Everaert-Desmedt. – Bruxelles : De Boeck Université, 2000. – P. 13–20. 23. Todorov T. Les catégories du récit littéraire / T. Todorov // Communications. – 1966. – № 8. – P. 125–151. 24. Adam J.-M. L'Analyse des récits / J.-M. Adam, F. Revaz. – Paris–Seuil, 1996. 25. Fayol M. Comprendre et produire des textes écrits: l'exemple du récit in L'Acquisition du langage / M. Fayol, M. Kail (ed). – P. : P.U.F. – 2000. – P. 183–214. 26. *Електронний ресурс*. – Режим доступу : http://theses.univlyon2.fr/documents/getpart.php?id=lyon2.2004.bah_s&part. 27. Baroni R. La Tension narrative. Suspense, curiosité et surprise / R. Baroni. – Paris : Editions du Seuil, coll. “Poétique”, 2007. – 437 p. 28. Revaz F. Introduction à la narratologie : Action et narration / F. Revaz. – Bruxelles : de Boeck, 2009. – P. 67–101.